

סיכום קצר לסוגיית "נכסים המיוחדים" / ב"ק יג:

גמרא:

שנינו במשנה: נכסים המיוחדים. חיוב נזיקין הוא בנכסים ה"מיוחדים" לאדם מסוים.

ודנה הגמרא: למעוטי מאי? מה באה המשנה למעט?

אמר רב יהודה: המשנה באה **למעוטי** אופן שבמקום הנזק היו כמה שוורים, ואין הניזק יודע איזה מהם הזיק את שורו. שאז, זה בעליו של שור אחד, **אומר** לבעל השור השני: **שורך** הוא זה שהזיק! ואתה החייב בתשלום הנזק. **וזה** בעל השור השני, **אומר** לבעליו של שור הראשון: לא שורי הזיק, אלא **שורך הזיק!** וזו היא כוונת המשנה "נכסים מיוחדים", שיהיו השוורים המזיקים מיוחדים לאדם אחד, שלא יהיה ספק מי הוא המזיק המתחייב. אבל באופן מסופק כמו זה, שניהם פטורים.

אך תמחה הגמרא: **הא** הרי דין זה **תני**, שנוי הוא במפורש במשנה **לקמן** [לה ב], דתנן: **היו שנים**, שני שוורים של שני אנשים **רודפין אחר** שור של אדם אחד **אחר**, והוזק השור, ולא ידוע על ידי מי הוזק **זה** בעל שור אחד **אומר** לבעל השור השני: "**שורך הזיק**". **וזה**, בעל השור השני, **אומר** לראשון: לא כי, אלא "**שורך הזיק**" **שניהם פטורים**.

ומתרצת הגמרא: **תני**, התנא במשנה שונה כאן דין זה רק ברמז, **והדר מפרש**. ואחר כך חוזר ומפרש את הדין במשנה לקמן.

ומביאה הגמרא דרך נוספת לביאור דברי המשנה: **במתניתא תנא**, בברייתא שנה התנא לפרש את מה שאמרה המשנה "נכסים מיוחדים", שהם נכסים שיש להם בעלים, **פרט לנכסי הפקר**.

אך דנה הגמרא: **היכי דמי**, באיזה אופן מדובר בנכסי הפקר שהמשנה ממעטת אותם, האם כשהם היו המזיקים הפקר או הניזקים?

והגמרא מפרשת כי איך שנפרש, יקשה: **אילימא דנגח תורא זידן לתורא דהפקר**, אם נאמר שהכוונה היא לשור של ישראל שנגח שור של הפקר, הרי תמוה: **מאן תבע ליה?!?** וכי יש מי שיתבע את המזיק, עד שהמשנה צריכה להשמיענו שהוא פטור?! **ואלא**, אם נאמר שכוונת המשנה לפטור במקרה הפוך, **דנגח תורא דהפקר לתורא זידן**, שור של הפקר נגח שור של ישראל, אף זה תמוה, כי מי תובע ממנו לגבות מהשור? **ליזיל, וליתיה!** ילך הניזק, ויזכה בשור המזיק לעצמו, כי הרי השור הפקר!

ומשיבה הגמרא: **אכן** כוונת המשנה לפטור את השור המזיקו במקרה שנגח שור הפקר לשור של ישראל. ומה ששאלת, מדוע לא ילך הניזק ויזכה בו? יש ליישב, שמדובר **בשקדם וזכה בו אחר**.

דהיינו, לאחר ששור הפקר נגח את שורו, זכה בו אדם אחר עוד לפני שהספיק הניזק לזכות בו. ומשמיעה המשנה כי למרות שבשור תם שהזיק יש זכות לניזק לגבות את נזקו מגופו של השור, בכל זאת, אם היה השור הנוגח הפקר בשעת הנגיחה, וזכה בו אדם אחר, אין הניזק יכול לגבות נזקו מגוף השור.

ועוד דרך לביאור דברי המשנה: **רבינא אמר**, "נכסים מיוחדים" שאמרה המשנה, בא **למעוטי** כשנגח השור, **ואחר כך**, לפני שהספיק הניזק להעמידו לדין, **הקדיש** הבעלים את השור.

וכן, אם **נגח** השור, **ואחר כך הפקיר** הבעלים את השור לפני שהעמידו הניזק לדין בשני האופנים האלה אין גובין מגוף השור. ו"נכסים מיוחדים" שאמרה המשנה, פירושו, שיהיו מיוחדים לאדם אחד משעת הנגיחה ועד שעת העמדה בדין.

ומביאה הגמרא שדין זה מפורש גם בברייתא:

תניא נמי הכי, שנינו כך בברייתא: **יתר על כן, אמר רבי יהודה: אפילו נגח השור אדם והרגו, ואחר כך הקדיש** בעל השור את שורו, וכן אם **נגח** השור והרג אדם, **ואחר כך הפקיר** בעליו את השור **פטור** השור ממיתה, לפי **שנאמר** לגבי שור שנגח אדם [שמות כא] "**והועד בבעליו, והמית איש**, השור יסקל וגם בעליו יומת". סמכה התורה "והמית איש, והשור יסקל" ל"בעליו יומת", ללמדנו, שאין החיוב אלא **עד שתהא מיתה** של הניזק, דהיינו "והמית איש", **והעמדה בדין**, דהיינו "השור יסקל", **שוין כאחד**, בבעלות אחת, שעל שניהם יחד נאמר "בעליו".

שואלת הגמרא: **וגמר הדין לא בעינן?!?** וכי אין צורך שיהא השור גם בבעלות אחת עד שעת פסיקת הדין, ודי בבעלות אחת עד שעת ההעמדה בדין? **והא**, והרי מה שאמר הכתוב "**השור יסקל**", **בגמר דין הוא דכתיב!** שהרי זה ש"השור יסקל", זה לאחר פסיקת הדין, ואם כן, יש לומר שעד גמר הדין צריכה להיות בעלות אחת.

מתרצת הגמרא: **אלא**, אכן יש ללמוד שגם עד גמר הדין צריך להיות בעלות אחת על השור כדי לחייבו, ובאמת **אימא**, כך יש לומר ולשנות בברייתא: **עד שתהא מיתה, והעמדה בדין, וגמר דין שוין כאחד**.

מה הדין בהפקיר קודם הנזק: למדנו בגמ' ששור הפקר פטור מלשלם מהטעם הפשוט שאין מי שישלם.

אך מה הדין באדם שהפקיר שור ברשות הרבים והזיק? **אומר הירושלמי** שהמפקיר חייב, (שכן יש על האדם חיוב לשמור את ממונו שלא יוכל להזיק) וכן יהיה הדין באדם שראה ששורו עומד לנגוח והפקירו, שחייב עליו.

אך ביארנו שכנראה החיוב הוא לא מטעם שור המזיק, אלא מטעם בור!!! שהרי סוף סוף השור מופקר, והרי הוא כעין בור המתגלגל (בתוספת כח אחר מעורב בו). והנפקא-מינה: אם השור מזיק לאדם או לכלים - פטור!

שור שנגח והפקירו בעליו: מקשה ה"פ לפולא חריפתא": אם שור שנגח והפקירו בעליו (או הקדישו) פטור, א"כ כל אדם יפקיר שורו לאחר שהזיק, ולא מצאת שור שחייב על הזיקו!

האם צריך שהשור יהיה כל הזמן בחזקת בעליו: למדנו בגמ' שבשביל לחייב את הבעלים, השור צריך להיות בחזקת בעליו בשעת הנזק, בשעת העמדה בדין, ובשעת גמר הדין (סקילת השור).

ונחלקו הראשונים בדבר: **הטור** סובר שמספיק שהשור יהיה בחזקת בעליו בשלושת הזמנים הנ"ל. **והנמוקי יוסף** סובר שצריך שהשור יהיה כל הזמן בחזקת בעליו משעת הנזק - עד שעת גמר הדין. **הנפקא-מינה:** האם הבעלים יכול להפקיר את השור ולזכות בו מיד. **דייקנו מרש"י** שסובר כדעת הנמוקי"י, שהרי כתב "שיהא לו בעל אחד משעת העדאה ועד שעת העמדה בדין".